

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

(повна назва факультету)

Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

(повна назва кафедри)

**МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ТЕКСТАМИ РІЗНИХ ТИПІВ
МОВЛЕННЯ У 3 КЛАСІ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 451 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Спеціалізація: логопедія

Освітньо–професійної (наукової)

програми Початкова освіта

Івасєкова Ірина Олександрівна

Керівник к.пед.н., доцент Сугейко Л.Г.

Рецензент вчитель- методист вищої

категорії гімназії № 3 Херсонської міської

ради Ковальчук А.М.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні основи методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі	5
1.1. Обґрунтування сутності базових понять	5
1.2. Психолінгвістичні основи розвитку мовлення молодших школярів.....	8
1.3. Основні напрямки роботи з методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі	11
Розділ 2. Методичні засади роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі	13
2.1. Критерії та показники рівнів сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу.....	13
2.2. Основні етапи роботи над учнівським твором (розповідь, опис, міркування) учнів 3 класу.....	14
2.3. Урок – основна форма методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі	19
Висновки	23
Список використаних джерел	26
Додатки	29
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	29
Додаток Б. Методика діагностики учнів 3 класу за критеріями сформованості текстотворчих умінь.....	31
Додаток В. Конспект уроку з розвитку мовлення у 3 класі на тему: «Складання розповіді з елементами опису»	37

ВСТУП

Питання розвитку мовлення є актуальним та значущим для сучасних досліджень мовної освіти. Особливого значення розвиток мовлення набуває для початкової ланки загальної освіти, що в подальшому сприяє вмінню школярів творчо мислити, логічно та правильно формулювати власні думки та судження, коректно спілкуватися з іншими.

Відповідно до діючих програм з української мови основною метою навчання є формування комунікативної компетентності молодших школярів за допомогою опанування необхідного та доступного обсягу мовленнєвих знань, засвоєння різних видів мовленнєвої діяльності, набуття вмінь роботи з текстами, здійснення пошуку інформації з різних джерел, користуватися нею у власних текстах різних жанрів, типів, стилів, оскільки текст – найвищий щабель мовної системи, найвагоміший чинник комунікативного впливу. Вміння працювати з текстами є важливим та актуальним у методиці роботи над текстами різних типів мовлення на уроках розвитку мовлення учнів початкових класів.

Теоретичні засади розвитку мовлення презентовано в працях В.Бадер, Л. Варзацької, М. Вашуленка, О. Вишник, С. Дорошенка, Т.Ладиженської, С.Омельчука, Л.Паламар, М.Пентилюк, О. Савченко, та ін.; питання культури мовлення розглядається у праці Н. Бабич, О.Біляєва, С. Єрмоленко, К. Климової, А. Коваль, М. Пентилюк та ін.; проблема розвитку мовлення у процесі роботи з текстом представлено в працях Л. Варзацької, І. Головка, Л. Овсієнко, Л. Шевчук, Н. Янко та ін.

Теоретичний аналіз сучасних наукових досліджень підтверджує необхідність детального вивчення питання методики роботи над текстами різних типів мовлення учнів початкової ланки освіти.

Отже, актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми дослідження: «**Методика роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі**».

Мета дослідження полягає у теоретичному аналізі проблеми методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі.

Об'єкт дослідження – розвиток мовлення учнів 3 класу.

Предмет дослідження – методичні основи роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі.

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати сутність базових понять дослідження.
2. Охарактеризувати основні напрямки роботи з методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі.
3. Визначити критерії та показники рівнів сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу.
4. Проаналізувати основні етапи роботи над учнівським твором (розповідь, опис, міркування) учнів 3 класу.

Для вирішення зазначених завдань було використано теоретичні **методи дослідження**: теоретичні – аналіз і синтез психолого-педагогічної і методичної літератури з проблеми дослідження; емпіричні – педагогічне спостереження, тестування, анкетування, бесіди з вчителями та учнями початкової школи.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання матеріалів дослідження учителями початкової ланки освіти, під час підготовки майбутніх вчителів початкових класів у закладі вищої освіти.

Структура роботи складається зі вступу, двох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та п'яти додатків.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні основи методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі

1.1. Обґрунтування сутності базових понять

Для нашого дослідження першочерговим є розмежування понять «мова» та «мовлення». У лінгвістиці дефініція «**мова**» розглядається як система лексичних, граматичних та фонетичних засобів, яка є способом вираження почуттів та думок і є основним засобом спілкування людей [6,с.23].

Мова розглядається як сукупність мовних знаків (морфеми, слова, словосполучення, речення), систем категорій (граматичний рід, число, відмінок та ін.), система граматичних форм і норм.

Мовний знак – елемент дійсності, який опосередковує теоретичну діяльність і має суспільно-соціальну природу [10, с.45].

Змістова характеристика мовних знаків характеризується в заміщенні реальних відношень та зв'язків предметів дійсності, їх відповідності реальному життю.

Матеріальна сторона мовних знаків характеризується кількістю звуків у слові та характеристика звуків (приголосні, голосні, м'які, тверді), порядок їх у слові.

Результатом навчальної діяльності дітей має бути засвоєння системи мовних знаків, тобто молодший школяр повинен запам'ятати звучання знаку, навчитися вимові відповідно до літературних норм, порівнювати з реальними предметами (розуміння значення знаку). Важливим є також вміння школярів використовувати мовні знаки у власному мовленні.

Мовлення – це процес застосування конкретної мови окремою людиною відповідно до мовних законів та правил певної мови.

Мовлення – це процес індивідуальний, у якому мовець самостійно формулює різні види синтаксичних конструкцій, обирає мовні знаки та користується ними, комбінує їх в реченні [8,с.21]. Отже, мовлення - це практичне застосування мови з певною визначеною заздалегідь метою.

Для мовлення характерна певна форма та позамовний зміст, єдність змісту та форми створює текст, що відображає конкретну інформацію. Лінгвістика характеризує текст як одиницю спілкування, котрому властиві такі ознаки як зв'язність викладу, цілісність змісту, структурна організація та завершеність. Окрім тексту, одиницями мовлення виділяють висловлювання, діалогічну єдність, синтагму та типове речення.

Мовлення поділяють на писемне та усне, внутрішнє і зовнішнє, а також продуктивне і рецептивне.

Писемне мовлення — це форма, що зафіксована графічно, вона розрахована на зорове сприйняття.

Усне мовлення – первинна форма мови, яка виражається за допомогою використання звуків, складів, слів і речень (процес говоріння).

Внутрішнє мовлення – це структурно не озвучене говоріння, мовлення та висловлення власних висловлювань про себе [20,с.1-2].

Зовнішнє мовлення представляє собою усне і писемне мовлення, яке доступне до сприймання оточуючих.

Продуктивне мовлення поєднує процеси говоріння і письма.

Рецептивне мовлення характеризується сприйманням мовлення на слух і письмового тексту під час читання.

Діалогічне мовлення визначається як бесіда чи розмова між двома співрозмовниками, яка містить у собі запитання, відповіді, окремі репліки, супроводжується діями, мімікою та жестами, а також характеризуються емоційним забарвленням висловлювань .

Монолог – це зв'язне мовлення особи, озвучення певних фактів дійсності, о характеризуються різними причиновими та часовими зв'язками [13, с.17].

У лінгвістиці виділяють такі типи монологу: розповідь, опис, міркування, есе. Охарактеризуємо зазначені дефініції.

Розповідь – це мовлення, що має на меті повідомлення фактів і подій, що відбуваються в конкретній послідовності, відбуваються в часі [22, с.7]. Різновидами розповіді виділяють мовлення-інструкція та мовлення-пояснення. Розповідь характеризується висвітленням послідовних подій, які пов'язані між собою. У зазначеному тексті присутні дійові особи та діалоги. У тексті широко використовуються дієслова та іменники.

Опис – мовлення, що повідомляє про факти реальної дійсності, що існують одночасно; зв'язне послідовне висловлювання про якості, ознаки, дії, властивості явища чи предмета [21,с.13]. Для опису не притаманна наявність сюжетної лінії, відсутність дійових осіб та подій. В зазначеному тексті зображуються картини природи, явища, окремі предмети, процеси, дії. Опис поділяється на діловий, художній та науковий. Діловий опис характеризується послідовністю висвітлення інформації, відповідністю фактам та ознакам, а також об'єктивність. Метою такого тексту є представлення точних фактів про явище чи предмет, повідомлення достовірних даних. Діловий опис не визначається емоційністю, образністю, жвавістю [3,с.27].

Художній опис – образний опис, що впливає на уяву особи, на її почуття та образні асоціації [6,с.54].

Опис складається з трьох частин: перша - передача загальних вражень від явища чи предмета, що описується; друга частина - опис деталей, конкретизація окремих ознак; третя – підбиття підсумків, узагальнення.

Міркування – повідомлення про подій та явища дійсності у певних причинових зв'язках; це текст у котрому використовуються судження, порівняння та висновки, що сприяють новим судженням для заперечення або доведення [6,с.57].

Важливою ознакою текстів – міркувань є зв'язки між предметами, явищами, які встановлює особа.

Відповідно до освітньої програми початкових класів, молодші школярі мають навчитися складати тексти міркування. Розглянемо найпростішу схему міркування з елементами:

- теза – частина тексту, в якій міститься необхідна думка для доведення;
- розвиток тези та доведення (аргументування доказів);
- висновок (оцінка аргументів, вираження власного відношення до подій чи явищ).

Есе – прозовий твір невеликого обсягу, що містить міркування і враження особи з певного приводу чи питання [11,с.41]. Для зазначеного тексту характерне відображення певного предмета, явища, питання; вираження власної думки, відношення та припущення автора; емоційність та невимушеність; чіткість та зрозумілість для читача чи слухача.

1.2. Психолінгвістичні основи розвитку мовлення молодших школярів

Мовлення – специфічна діяльність мовця, процес вираження почуттів, бажань і думок особи засобами мови, мета якого характеризується впливом на інших людей і організацією суспільних та особистісних відносин. *Мовлення* є продуктом, результатом цієї діяльності – висловлювання, текст, який завбачає наявність структурного і мовного зв'язку складових компонентів [1, с. 6].

Дослідження закономірностей розвитку мовлення молодших школярів охоплюють всі аспекти мовленнєвого розвитку учнів. Провідні науковці наголошують про взаємозалежний розвиток мислення та мовлення дітей молодшого шкільного віку, що доповнюють один одного (Б.Ананьєв, Д.Ельконін, А.Маркова, А.Богущ) Дослідження А.Люблінської, Л. Виготського, А. Лурія, О. Запорожця визначають, що мовлення є необхідною умовою, а також засобом розвитку мисленнєвої діяльності.

Вперше виділив і проаналізував усне та писемне мовлення Л.Виготський проаналізував та виділив усне та писемне мовлення, що мають характеристики, які презентують їх відмінності:

- для усного мовлення властивою ознакою є ситуаційність спілкування, наявність певного адресата;
- усне висловлювання спонтанне та обмежене у часі;
- для усної форми мовлення властиві мовні та позамовні засоби вираження мовлення, у писемному – мовні і графічні засоби;

Молодший шкільний вік – етап значних соціальних змін, сенситивний період розвитку особистісних якостей молодшого школяра та сприятливий для формування потреб дітей в освітньому процесі. Цей етап триває з 6-7 років до 10-11 років, котрому характерні якісні зміни у психіці молодшого школяра [8,с.21].

Головне завдання для молодших школярів – навчитися висловлювати власні думки коректно, послідовно, логічно, точно і виразно. Ефективне володіння дитиною мовою як інструментом спілкування сприяє успішній взаємодії з іншими та адаптації до шкільного навчання.

Фундаментом для розвитку усного та писемного мовлення учнів початкової школи є процеси *сприймання, розуміння*, а також *продукування* текстів. Під час сприймання текстів молодший школяр опановує систему еталонних мовних засобів. У процесі створення

власних текстів вчиться використовувати ці засоби у своїй мовленнєвій діяльності [10, с. 24-27].

У психологічних дослідженнях *сприймання* розуміють як початковий етап усвідомлення та встановлення смислових зв'язків між одиницями мовлення. Також звертається увага на нерозривний зв'язок сприймання мовлення та його розуміння (на основі розуміння відбувається сприймання мовлення та навпаки) [26].

Аналіз психолого-педагогічної літератури щодо особливостей становлення молодшого школяра засвідчив, що молодший шкільний вік – особливий період життя людини, який характеризується новоутвореннями: інтенсивний розвиток та якісне перетворення процесів пізнавальної сфери (уваги, сприйняття, пам'яті, уяви, мислення); формування вольової сфери (організованості, цілеспрямованості, дисциплінованості, вимогливості до інших та себе, стриманість, наполегливість); довільність поведінки; розвиток інтелектуальних, моральних, та естетичних почуттів [9].

Молодший шкільний вік характеризується вагомими змінами у розвитку мислення. Оскільки пам'ять учнів мимовільна, вони легко запам'ятовують те, що їм цікаво [15, с. 33-34], але не значний досвід і обмежений обсяг понять не дозволяють молодшим школярам складати судження про явища та предмети, але в їх міркуваннях присутня своя логіка та послідовність, намагаються аналізувати та робити висновки.

Відповідно до методики розвитку мовлення учнів важливим є урахування таких теоретичних стверджень психолінгвістики:

– усне й писемне мовлення – це форми мовленнєвої діяльності, які забезпечують формування комунікативної, мовної та мовленнєвої компетентності учня;

– усне та писемне мовлення представляється як окремі види діяльності, котрі відрізняються мотивами розуміння, сприймання, сферами застосування, функціями тощо;

- внутрішнє мовлення відіграє значну роль у формулюванні висловлювань та розвитку мовлення взагалі;
- усну форму мовлення забезпечують аудіювання і говоріння;
- писемну форму мовлення забезпечують читання й письмо, тому методика навчання писемного мовлення спрямована на відпрацювання вмінь і навичок, що необхідні для опанування цими видами мовленнєвої діяльності.

1.3. Основні напрямки роботи з методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі

Мовленнєва діяльність учня 3 класу передбачає розвиток діалогічного та монологічного мовлення – усного і письмового, а саме переказування текстів, побудова власних висловлювань, міркування на основі переглянутих фільмів, прочитаних та прослуханих текстів. Обов'язковою умовою розвитку мовлення учнів 3 класу є складання усних та письмових текстів з певною комунікативною метою. Зазначена робота здійснюється молодшими школярами самостійно або використовуючи допоміжні матеріали, за вказаними вчителем реченнями, початком чи кінцівкою висловлювання, зображенням.

Важливим є використання на уроках з розвитку мовлення у 3 класі комунікативних ситуацій, що спонукають дітей до говоріння. Реалізація цієї роботи можлива за допомогою використання сюжетно-рольових ігор.

Для удосконалення усного діалогічного та монологічного мовлення актуальним є робота у невеликих групах та парах, що сприяє більшій кількості дітей висловити свої думки. Під час виконання таких завдань важливо формувати у дітей культуру спілкування, що виражається у доречності висловлювань, вмінні слухати співрозмовників, дати можливість іншому висловити власну думку тощо.

Для розвитку писемного мовлення важливим є спонукання до запису власних думок, емоцій та вражень, писати про актуальні та важливі теми для школярів. В організації такої діяльності важливим є наявність зацікавлених читачів створених текстів та готовність учнів дискутувати з приводу написаного. Також вагомим є формування вміння школяра переписувати, удосконалювати та корегувати власні написані тексти.

Створення власних описів, розповідей, есе та міркувань відбувається на спеціально відведених уроках, котрі рекомендують проводити 2 рази на місяць. У 3 класі такі уроки присвячені написання творів (розповідь, опис, есе, міркування) та переказів. Розвиток мовленнєвої діяльності має відбуватися впродовж усього навчального року на уроках української мови паралельно з вивченням теоретичного мовного матеріалу. Третьокласники повинні складати план тексту, коректно будувати власні розповіді, описи, міркування, що сприяє розвитку мовлення, а також оформлювати їх письмово, враховуючи правила правопису.

Пріоритетним видом мовленнєвої діяльності для молодших школярів є читання. Особливої уваги у навчанні читанню слід приділяти:

- прав правильній вимові, значенню слів;
- інтонуванню різних за структурою речень;
- поділу речень за допомогою пауз тощо [13,с.17].

Отже, розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності на уроках розвитку мовлення є пріоритетним завданням у 3 класі.

РОЗДІЛ 2

Методичні засади роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі

2.1. Критерії та показники рівнів сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу

Проблема методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі є однією з головних у системі навчання усному та писемному мовленню у початковій школі. Формування умінь та навичок молодшого школяра володіння українською мовою, вміння спілкуватися з іншими державною мовою, будувати власні висловлювання за допомогою усного та писемного мовлення належить до основних компетентностей учнів нової української школи.

Рівень сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу встановлюється відповідно до критеріїв як умовної мірки, що сприяє розумінню явища та на цій основі оцінити його. комунікативної компетентності молодших школярів встановлюють згідно з визначених критеріїв як умовну міру, що дає змогу зрозуміти явище й на цій підставі дати йому оцінку.

І. Жерносек визначає поняття «критерій» як ознаку, еталон на основі якого здійснюється оцінювання, класифікація предметів, явищ та понять, а критерії оцінювання у педагогічних дослідженнях є еталонами за допомогою яких відбувається аналіз досягнутих результатів знань, умінь та навичок набутих в процесі освітньої діяльності. При цьому критеріальний підхід до діагностики сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу на уроках розвитку мовлення розкривається за допомогою системи емпіричних показників, що сприяє виокремленню

рівнів та характерних ознак сформованості зазначеного процесу.

Основними критеріями з показниками сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу вважаємо:

– мотиваційний критерій з показниками: позитивне ставлення учнів 3 класу до роботи з текстом, цілеспрямованість у роботі з текстом, пізнавальний інтерес до мовленнєвої діяльності)

– змістовий критерій з показниками: наявність в учнів 3 класу певного рівня обізнаності щодо реалізації текстової діяльності, мовленнєвих умінь: сприймання, розуміння, осмислення тексту;

– діяльнісний критерій з показниками: мовленнєва діяльність, креативне продукування текстів (розповідь, опис, міркування) відповідно до комунікативної ситуації.

Методика діагностики учнів за критеріями сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу представлена у додатку Б.

Для вияву показників оцінювання сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу вважаємо за доцільне визначити такі рівні: високий, середній, початковий.

Детально проаналізуємо характеристика зазначених рівнів.

Високий рівень сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу характеризується позитивною мотивацією, наявністю мотиву до комунікації з співрозмовником, роботи з текстом; наявністю умінь та навиків сприймати, осмислювати, розуміти та творчо продукувати текст; вмінням шукати та вибрати необхідну інформацію без допомоги дорослих; вмінням переказувати та аналізувати зміст художніх та науково-популярних текстів; здатністю виражати власні думки та оцінювати дії, судження щодо вчинків літературних героїв, структури твору; можливістю узагальнювати, класифікувати, синтезувати та робити власні висновки, творчо використовувати необхідну інформацію, отриману учнями молодшого шкільного віку на уроках у комунікативних освітніх ситуаціях.

Середній рівень характеризує здобувача початкової освіти із фрагментарним виявом позитивної мотивації та бажання до комунікації з іншими, роботи з текстом; наявністю епізодичних знань щодо розуміння, осмислення, продукування творів; окремими вміннями щодо пошуку необхідної інформації; здатністю до аналізу та переказу науково-популярного та художнього твору; висловлювати власне відношення до дій та вчинків літературних героїв текстів; елементарними вміннями до систематизування, узагальнення, підбиття підсумків; допускає мовленнєві помилки.

Початковий рівень характеризує тих молодших школярів, в яких байдуже ставлення до комунікації з співрозмовниками, роботи з текстами; відсутня мотивація до сприйняття, осмислення, продукування текстів; проявляються початкові вміння пошуку необхідної інформації та її систематизація або відсутність зазначених вмінь; фрагментарно виконують аналіз та переказ творів різних видів; виникають труднощі у висловленні ставлення та оцінки вчинків героїв літературних творів; школярі не вміють аналізувати, узагальнювати та робити власні висновки; у мовленні присутня значна кількість орфоепічних та мовленнєвих помилок.

2.2. Основні етапи роботи над учнівським твором (розповідь, опис, міркування) учнів 3 класу

У науково-методичній літературі представлено декілька класифікацій учнівських творів. Для нашого дослідження актуальною є класифікація М. Львова. Розглянемо її детальніше.

1. За джерелом добору матеріалу:

- побачене, пережите, почуте самими молодшими школярами;
- на матеріалі екскурсії, праці, спостережень, ігор;

- на матеріалі книжок; за картинами; змішаний матеріал.
- 2. За способом виконання – письмові та усні.
- 3. За ступенем самостійності – самостійні, колективні.
- 4. За типами мовлення – розповідь, опис, міркування, есе.
- 5. За стилем мовлення – твори офіційно-ділового, художнього і публіцистичного стилі.

Отже, у своїй професійній діяльності вчитель може застосовувати розмаїття видів письмових робіт. Вчитель початкових класів повинен чітко усвідомлювати завдання мовної освіти, що сприяють формуванню умінь учнів складати твори різного характеру.

Твори в 3 класі організовуються як навчальні вправи. У діяльності педагога виділяються три етапи роботи з учнівським твором:

- 1) підготовка і організація творів;
- 2) перевірка та їх оцінка;
- 3) аналіз перевірених робіт [7,с.15]].

У всіх учнівським творів (розповідь, опис, міркування, есе) виділяються три етапи підготовки до нього:

- накопичення матеріалу;
- відбір і розташування матеріалу;
- мовленнєве, словесне оформлення, удосконалення, самоперевірка, перевірка вчителем [5,с.8].

Починаючи роботу над описами, необхідно організувати спостереження над загадками-описами, оскільки в українських народних загадках не називається предмет, а лише представляються його ознаки, за якими учні можуть відгадати, про що чи про кого йде мова. За допомогою загадок молодші школярі легко навчаються відбирати мовний матеріал.

Робота над твором-загадкою складається з таких етапів:

1. Відгадування і спостереження за специфікою і будовою загадки.

2. Аналіз і спостереження побудови загадки.

3. Створення власної загадки [3,с.26].

Також програмою навчання української мови у 3 класі передбачено складання міркувань.

Починаючи роботи над зазначеним текстом, слід пам'ятати про принципові відмінності міркування від опису чи розповіді. Учні 3 класу мають розуміти, що зміст розповіді та опису – це оточуюча дійсність, а зміст міркування – зв'язки між явищами та предметами, які визначає особа. Організуючи роботу учнів над міркуванням, слід пам'ятати, щоб молодші школярі:

- не заміщували міркування розповіддю;
- підпорядковували пріоритетну тезу темі висловлювання;
- добирали беззаперечні докази;
- обґрунтовувати власні висновки;
- будували тексти логічно структуровані.

Наведемо приклад розповіді.

Ранкова пригода

Якось Тарас ішов до школи і побачив на дереві синичку.

Пташка змерзла та тремтіла від холоду. Тарасик обережно підійшов до неї та взяв на руки. Хлопчик приніс пташку до школи та зігрів її. Синичка зігрілась і полетіла на подвір'я школи крізь відчинену квартиру.

Побачила пташка годівничку, поласувала зернятками з неї та полетіла.

Міркування складається з таких елементів: роздум, пояснення фактів, предметів, певних явищ (причинно-наслідкові зв'язки представленої інформації за допомогою слів «оскільки», «тому» тощо).

Структура міркування

1. Теза – думка, що потребує доведення.

2. Аргументація – частина тексту, що містить факти, думки людей щодо зазначеної думки.

3. Висновок.

Представимо приклад тексту-міркування.

Калина-символ України

Калина – символ нашої Батьківщини.

Чому так говорять?

Цю рослину здавна висаджували на своїх подвір'ях українці. Кетягами калини оздоблювали короваї, прикрашали оселі. А також ягоди калини вишивали на одязі та рушниках.

Калина асоціюється з традиційних життям та побутом українського народу, тому і є символом нашої країни.

У 3 класі широко використовують твори за картинами:

- розповіді за серією малюнків;
- розповіді за однією картиною, що відображає лише один момент сюжету [8,с.20-21].

Усні та письмові твори за серією малюнків організуються в других, третіх та інколи в 4 класах. Серія з 2-5 малюнків допомагає скласти план, сюжет.

Складання розповідей, описів, міркувань на уроках розвитку мовлення у 3 класі організовується під керівництвом вчителя. Початковим етапом зазначеної роботи є складання плану. План – це основа, схема твору. Учні 3 класу мають розуміти, що твір складається з зачину, основної частини, кінцівки.

Молодшим школярам рекомендовано використовувати план, що містить від трьох до п'яти компонентів. Формувати компоненти плану доцільно з розповідних, спонукальних речень та у форми питань.

Складання плану – креативний та цікавий процес, і педагог має лише корегувати його, не надаючи учням шаблонів виконання.

Способи заохочення молодших школярів до роботи з текстом:

- 1) оцінка діяльності дітей;
- 2) презентація кращих учнівських творів у класі;
- 3) виставки учнівських досягнень;

Таким чином, організовуючи роботу на уроках розвитку мовлення у 3 класі учитель повинен забезпечити:

- а) мовленнєве середовище для школярів;
- б) створення ситуацій, що сприяють розвитку мовлення (діалогічне та монологічне) дітей;
- в) засвоєння граматичної структури речень;
- г) розвиток культури мовлення учнів.

2.3. Урок – основна форма методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі

Процес роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі складається з діяльності педагога та молодших школярів, що спрямована на опанування нормами української мови, вміння використовувати мовностилістичні засоби та вироблення вміння висловлювати власну думку в усному та писемному мовленні.

Вправи на продукування учнями 3 класу власних розповідей, описів та міркувань на уроках розвитку мовлення для закріплення знань про мову та мовлення, вдосконалення дій необхідні для виконання певної мовленнєвої дії в певній ситуації. Найефективнішою формою для реалізації методики роботи над текстами різних видів мовлення у 3 класі є урок.

Урок – це організаційний компонент освітнього процесу, що об'єднаний у організаційному, часовому та смисловому аспектах [6,с.41]. За допомогою уроку вирішуються питання ґрунтовності отриманих знань, сформованості практичних навичок учнів, розвитку уваги, пам'яті, мислення та мовлення. Результативність уроку залежить

від майстерності вчителя, теоретичних та практичних знань, розуміння основних компонентів концепції Нової української школи, осмислення педагогом структури і методики певного уроку.

Проблема методики уроків досліджували у своїх працях М.О.Данилов, В. О. Онищук, М. М. Скаткін, С. Х. Чавдаров та ін.

Відповідно до мети та завдання уроки розвитку мовлення у початковій школі поділяються на:

- урок опанування нових знань;
- урок оцінювання і корекції знань, навичок і вмінь;
- урок закріплення знань і формування конкретних умінь і навичок на їх основі;
- урок узагальнення та систематизації знань;
- урок застосування знань, умінь і навичок;
- комбінований урок [11,с.54].

Особлива роль роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі належить урокам розвитку зв'язного мовлення та урокам аналізу письмових робіт молодших школярів.

Урок має свою структуру, що складається з певних послідовних етапів освітньої діяльності. Послідовність завдань залежить від мети та логіки освітнього процесу.

У структурі кожного уроку є етап формування нових понять, засвоєння нових знань, а також етап застосування цих знань у повсякденній діяльності – формування вмінь і навичок. Кожен етап уроку розвитку мовлення у 3 класі пов'язаний із попереднім.

На кожному уроці розвитку мовлення звертається увага на поглиблення знань, їх осмислення, систематизація та узагальнення, повторення, удосконалення умінь та навичок.

Прикладом такого поєднання освітніх завдань є комбінований урок з такими етапами:

- організаційно-мотиваційний;

- перевірка домашнього завдання, повторення набутих знань, умінь і навичок;
- актуалізація опорних знань;
- повідомлення нового матеріалу;
- закріплення вивченого матеріалу;
- підбиття підсумків і повідомлення домашнього завдання.

Наведемо варіанти схем уроків різних типів.

Схема уроку засвоєння нових знань

- I. Організація учнів для роботи.
- II. Актуалізація опорних знань учнів.
- III. Мотивація освітньої діяльності учнів, повідомлення теми та мети уроку.
- IV. Сприймання й усвідомлення молодшими школярами нового навчального матеріалу.
- V. Осмислення нових знань під час практичної діяльності.
- VI. Пояснення домашнього завдання і способів виконання.
- VII. Підсумок уроку.

Схема уроку аналізу результатів письмових робіт

- I. Перевірка домашнього завдання.
 - II. Мотивація навчальної діяльності школярів і повідомлення мети уроку.
 - III. Загальна характеристика результатів перевірки знань і навичок, виявлених школярами під час виконання контрольної роботи, диктанту.
 - IV. Робота над типовими помилками.
 - V. Домашнє завдання.
 - VI. Робота над індивідуальними помилками.
- Приклад роботи над текстом на уроці української мови представлено у додатку В.

Таким чином, для ефективної організації роботи пріоритетне значення має зміст уроку, правильне планування освітньої діяльності,

дотримання принципів навчання, урахування набутих учнями знань, умінь і навичок тощо.

При виборі форми навчання вчитель має враховувати такі чинники: дидактичну мету уроку, зміст і характер освітнього матеріалу, матеріальну базу, власний досвід та ін. А також актуальним є урахування запитів, інтересів і побажань молодших школярів.

У своїй професійній діяльності вчитель може застосовувати розмаїття видів письмових робіт. Вчитель початкових класів повинен чітко усвідомлювати завдання мовної освіти, що сприяють формуванню умінь учнів складати твори різного характеру.

Складання розповідей, описів, міркувань на уроках розвитку мовлення у 3 класі організовується під керівництвом вчителя.

Отже, проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що ефективність методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі можлива за умови їх правильної організації.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань дослідження були сформульовані такі висновки:

1. Для нашого дослідження першочерговим є розмежування понять «мова» та «мовлення». У лінгвістиці дефініція «мова» розглядається як система лексичних, граматичних та фонетичних засобів, яка є способом вираження почуттів та думок і є основним засобом спілкування людей.

Мовлення – це процес застосування конкретної мови окремою людиною відповідно до мовних законів та правил певної мови. Мовлення – це процес індивідуальний, у якому мовець самостійно формулює різні види синтаксичних конструкцій, обирає мовні знаки та користується ними, комбінує їх в реченні. Отже, мовлення - це практичне застосування мови з певною визначеною заздалегідь метою.

Мовлення поділяють на писемне та усне, внутрішнє і зовнішнє, а також продуктивне і рецептивне.

На уроках розвитку мовлення у 3 класі важливим роботи над текстами різних типів мовлення. Охарактеризуємо зазначені дефініції.

Розповідь – це мовлення, що має на меті повідомлення фактів і подій, що відбуваються в конкретній послідовності, відбуваються в часі.

Опис – мовлення, що повідомляє про факти реальної дійсності, що існують одночасно; зв'язне послідовне висловлювання про якості, ознаки, дії, властивості явища чи предмета.

Міркування – повідомлення про подій та явища дійсності у певних причинних зв'язках; це текст у котрому використовуються судження, порівняння та висновки, що сприяють новим судженням для заперечення або доведення.

2. Мовленнєва діяльність учня 3 класу передбачає розвиток діалогічного та монологічного мовлення – усного і письмового, а саме переказування текстів, побудова власних висловлювань, міркування на основі переглянутих фільмів, прочитаних та прослуханих текстів.

Обов'язковою умовою розвитку мовлення учнів 3 класу є складання усних та письмових текстів з певною комунікативною метою. Зазначена робота здійснюється молодшими школярами самостійно або використовуючи допоміжні матеріали, за вказаними вчителем реченнями, початком чи кінцівкою висловлювання, зображенням.

Для удосконалення усного діалогічного та монологічного мовлення актуальним є робота у невеликих групах та парах, що сприяє більшій кількості дітей висловити свої думки [24, с.58]. Під час виконання таких завдань важливо формувати у дітей культуру спілкування, що виражається у доречності висловлювань, вмінні слухати співрозмовників, дати можливість іншому висловити власну думку тощо.

Для розвитку писемного мовлення важливим є спонукання до запису власних думок, емоцій та вражень, писати про актуальні та важливі теми для школярів. В організації такої діяльності важливим є наявність зацікавлених читачів створених текстів та готовність учнів дискутувати з приводу написаного. Також вагомим є формування вміння школяра переписувати, удосконалювати та корегувати власні написані тексти.

Створення власних описів, розповідей, есе та міркувань відбувається на спеціально відведених уроках, котрі рекомендують проводити 2 рази на місяць. У 3 класі такі уроки присвячені написання творів (розповідь, опис, есе, міркування) та переказів. Розвиток мовленнєвої діяльності має відбуватися впродовж усього навчального року на уроках української мови паралельно з вивченням теоретичного мовного матеріалу. Третьокласники повинні складати план тексту, коректно будувати власні розповіді, описи, міркування, що сприяє розвитку мовлення, а також оформлювати їх письмово, враховуючи правила правопису.

3. У ході дослідження нами було виділено критерії з

показниками сформованості текстотворчих умінь учнів 3 класу:

- мотиваційний критерій з показниками: позитивне ставлення учнів 3 класу до роботи з текстом, цілеспрямованість у роботі з текстом, пізнавальний інтерес до мовленнєвої діяльності)

- змістовий критерій з показниками: наявність в учнів 3 класу певного рівня обізнаності щодо реалізації текстової діяльності, мовленнєвих умінь: сприймання, розуміння, осмислення тексту;

- діяльнісний критерій з показниками: мовленнєва діяльність, креативне продукування текстів (розповідь, опис, міркування) відповідно до комунікативної ситуації.

4. У своїй професійній діяльності вчитель може застосовувати розмаїття видів письмових робіт. Вчитель початкових класів повинен чітко усвідомлювати завдання мовної освіти, що сприяють формуванню умінь учнів складати твори різного характеру.

Починаючи роботу над описами, необхідно організувати спостереження над загадками-описами, оскільки в українських народних загадках не називається предмет, а лише представляються його ознаки, за якими учні можуть відгадати, про що чи про кого йде мова. За допомогою загадок молодші школярі легко навчаються відбирати мовний матеріал.

Організовуючи роботу над текстами-міркуваннями, слід пам'ятати про принципові відмінності міркування від опису чи розповіді. Учні 3 класу мають розуміти, що зміст розповіді та опису – це оточуюча дійсність, а зміст міркування – зв'язки між явищами та предметами, які визначає особа.

Складання розповідей, описів, міркувань на уроках розвитку мовлення у 3 класі організовується під керівництвом вчителя.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що ефективність методики роботи над текстами різних типів мовлення у 3 класі можлива за умови їх правильної організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадзюк О. Розвиток мовлення. Написання докладного переказу. II цикл навчання (3-4 класи). *Початкова школа*. 2020. № 5-6. С. 6-7.
2. Біленко І. Початкова школа в контексті інноваційних освітніх змін. Використання сучасних технологій, форм та методів у початковій освіті / І.Біленко // *Методист*. – 2017. – №2. – С. 3-7.
3. Богданець-Білокаленко Н., Шумейко Ю. Особливості роботи за навчально-методичним комплектом з української мови до підручника «Українська мова та читання. 3 клас. Частина 2». *Початкова школа*. 2020. № 9. С. 26-28.
4. Большакова І.О. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч.2 / І.О.Большакова, - М.С.Пристінська. – Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 96 с. : іл.
5. Вашуленко М.; Дубовик С. Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови. *Початкова школа*. 2017. № 9. С. 6-10.
6. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: метод. посібник / М.С.Вашуленко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. – 400 с.
7. Вашуленко О. Методичні рекомендації щодо роботи за новим підручником «Українська мова та читання. 3 клас. Частина 2». *Початкова школа*. 2020. № 9. С. 14-19.
8. Захарійчук М. Особливості роботи за навчально-методичним комплектом з української мови до підручника «Українська мова та читання. 3 клас. Частина 1». *Початкова школа*. 2020. № 9. С. 20-25.
9. Коваль Г.П. Методика викладання української мови: навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів. / Г.П. Коваль, Н.І. Деркач, М.М. Наумчук. — Тернопіль : Астон, 2008 – 287 с.

10. Котик Т.М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів. /Т.М. Котик . – Івано-Франківськ, 2013 – 71 с.
11. Красоткіна Н. Яким має бути урок української мови. *Початкова школа*. 2020. № 7. С. 55-56.
12. Лапіна А.; Плювака В. Лінгвістичний аналіз тексту – запорука розуміння художнього твору учнями початкових класів. *Початкова школа*. 2017. № 2. С. 17-18.
13. Машина З. Формування комунікативної компетентності учнів. *Початкова школа*. 2017. № 9. С. 15-17.
14. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів /за наук. ред. М.С.Вашуленка. – К.: Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
15. Мовчун А. Формування мовних знань і правописних умінь учнів 3 класу на уроках перевірки й корекції знань, умінь і навичок. *Початкова школа*. 2020. № 11-12. С. 10-15.
16. Охріменко Л. Організація групової роботи учнів під час вивчення української мови в початкових класах. *Початкова школа*. 2017. № 2. С. 10-13.
17. Петричко І. Методичний супровід учителя Нової української школи. *Початкова школа*. 2020. № 9. С. 45-46.
18. Пилипенко Т. Урок розвитку зв'язного мовлення 3 клас. *Початкова школа*. 2017. № 3. С. 5-6.
19. Пономарьова К. Особливості навчання української мови в 3 класі. *Початкова школа*. 2020. № 9. С. 1-6.
20. Приходько А. Розвиваємо і збагачуємо мовлення учнів. *Початкова школа*. 2020. № 7. С. 12-14.
21. Савченко О. Розуміння молодшими школярами літературних творів: сутність процесу і засоби формування. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 6-11.
22. Сугейко Л. Г., Пічкур О. В. Особливості розвитку словника у

дітей дошкільного віку // *The world of science and innovation. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2021. Pp.674-673. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiyathe-world-of-science-and-innovation-10-12-marta-2021-goda-london-velikobritaniyaarhiv/>.

23. Сугейко Л.Г. Інновації у мовній освіті молодших школярів // *Педагогічний процес: теорія і практика*. Київ: ВП «Едельвейс», 2017. – 175с., С. 57 – 61.

24. Сугейко Л.Г., Борисенко Н.М. Формування комунікативної та природознавчої компетентності учнів у процесі роботи над картинками-загадками // *Початкова школа*. – 2017. – №4. – С. 26 – 28.

25. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. – К. : Видавництво «Світоч», 2019. – 336с.

26. Nahrybelna, I. A., Suheiko, L. H., & Melnychuk, Y. Y. (2020). THE IMPLEMENTATION OF THE DISTANCE COURSE ON TEACHING THE UKRAINIAN LANGUAGE BY MEANS OF LMS MOODLE. *Information Technologies and Learning Tools*, 77(3), 162-174. <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.2759> URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2759>

27. Nahrybelna I., Suheiko L., Melnychuk Y. FORMING OF THE STYLISTIC COMPETENCE OF A TEACHER IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER SCHOOL/ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ. *Innovative scientific researches: European Development trends and regional aspect. Collective monograph*. 1 st ed. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2020. 212 – 231. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/3/10/34-1>

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Івасєкова Ірина Олександрівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

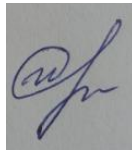
ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;

- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(підпис)

Ірина ІВАСЕКОВА

(ім'я, прізвище)

Додаток Б

**Методика діагностики учнів 3 класу за критеріями
сформованості текстотворчих умінь**

Мотиваційний критерій

Діагностувальним інструментарієм вияву показників означеного критерію слугують такі методики:

- питальник «Потреба у спілкуванні»;
- методика вивчення мотиваційної сфери (Б. Пашнева).

Опитувальник «Потреба в спілкуванні»

Оцініть відповіді знаком + чи -

1. Мені приємно бути присутнім під час будь-яких святкувань.
2. Я можу притлумити свої бажання, якщо вони суперечать бажанням товаришів.
3. Мені подобається показувати кому-небудь свою прихильність.
4. Я більше дбаю про свій вплив на людей, аніж про дружбу.
5. Я відчуваю щодо друзів більше прав, аніж обов'язків.
6. Коли дізнаюся про успіх товариша, у мене чомусь погіршується настрій.
7. Мене тішить можливість кому-небудь чим-небудь допомогти.
8. Мої турботи зникають, коли я опиняюся серед товаришів по навчанню.
9. Мої друзі мені страшенно набридли.
10. Коли я виконую важливу роботу, присутність людей мене дратує.
11. Навіть будучи притиснутим до стіни, я говорю ту частинку правди, що не зашкодить друзям.
12. У важкій ситуації я думаю не про себе, а про близьку людину.
13. Неприємності друзів викликають такі співчуття, що я можу занедужати.
14. Мені приємно допомагати іншим, навіть якщо це шкодить мені.
15. З поваги до друга я можу погодитися з його думкою, навіть якщо вона не має слушності.
16. Мені більше до вподоби пригодницькі оповідання, аніж про кохання.
17. Сцени насильства у кіно вселяють у мене відразу.
18. На самоті я відчуваю більшу тривогу, ніж серед людей.
19. Я вважаю, що основною радістю у житті є спілкування.
20. Мені шкода безпритульних кішок і собак.
21. Я волію мати менше друзів, але якщо мати, то близьких.
22. Я люблю бувати серед людей.
23. Я довго переживаю після сварки з близькими.

24. У мене набагато більше близьких друзів, аніж у інших
25. Мене цікавлять власні досягнення, а не дружба.
26. Я більше довіряю власній інтуїції, аніж думці інших.
27. Я надаю більшого значення матеріальному благополуччю, аніж спілкуванню з приємними людьми.
28. Я співчуваю людям, які не мають близьких друзів.
29. Спілкуючись зі мною, люди часто використовують мене.
30. Я люблю оповідання про безкорисливе кохання і дружбу.
31. Заради друга я можу пожертвувати своїми інтересами.
32. У дитинстві я був у компанії, що завжди трималась разом.
33. Якби я був журналістом, то писав би про силу дружби.

Обробка даних: + за

1,2,7,8,11,12,13,14,18,19,20,21,22,23,24,26,28,30,31,32,33 твердження оцінюється в 1 бал

- за 3,4,5,6,9,10,15,16,25,27,29 твердження оцінюється в 1 бал

РІВЕНЬ: низький, ниж. за серед., середній, вище за серед., високий

Чоловіки	3-21	22-23	24-25	26-28	29-33
Жінки	9-24	25-26	27-28	29-30	31-33

Методика вивчення мотивів навчальної діяльності учнів

(Б.Пашнєв)

Анкета дає змогу методом парних виборів вивчити ставлення учнів до восьми основних мотивів навчальної діяльності. Вона складається з 28 пунктів, кожний з яких містить пари тверджень, які відображають зміст двох із восьми мотивів навчальної діяльності. Анкета сконструйована так, щоб можна було співвідносити вісім основних мотивів навчальної діяльності та виявляти мотиви, яким віддають перевагу.

Кожен мотив у анкеті позначений літерою алфавіту:

А - мотив зовнішнього примусу, уникання покарання;

Б - соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності;

В - пізнавальний мотив;

Г - мотив престижу;

Д - мотив матеріального добробуту;

Е - мотив отримання інформації;

Ж - мотив досягнення успіху;

З - мотив орієнтації на соціально залежну поведінку.

Вік досліджуваного: з 12 років.

Інструкція. Прочитайте пари запитань. Виберіть з кожної пари те запитання, яке найточніше відображає ваше бажання вчитися. Номер запитання й літеру варіанта відповіді запишіть в аркуші для відповідей. Майте на увазі, що запитання весь час повторюються, однак кожного

разу в новому поєднанні. Тут немає “хороших” або “поганих” відповідей. Вибираючи одне й відкидаючи інше запитання, ви виявляєте власну індивідуальність.

Текст анкети

1.А) Чи вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання?

АБО

Б) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям?

2.В) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мислити, пізнавати нове, невідоме, розв'язувати складні завдання?

АБО

Г) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

3.Д) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

АБО

Е) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

4.Ж) Чи вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

АБО

3) Чи вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про вас погано, не бути гіршим за інших?

5.Б) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям?

АБО

В) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мислити, пізнавати нове, невідоме, розв'язувати складні завдання?

6.Г) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

АБО

Д) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

7.Е) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

АБО

Ж) Чи вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

8.А) Чи вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання?

АБО

В) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мислити, пізнавати нове, невідоме, розв'язувати складні завдання?

9.Б) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям?

АБО

Г) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

10.В) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мислити, пізнавати нове, невідоме, розв'язувати складні завдання?

АБО

Д) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

11.Г) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

АБО

Е) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

12.Д) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

АБО

Ж) Чи вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

13.Е) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

АБО

З) Чи вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про вас погано, щоб не бути гіршим за інших?

14. А) Чи вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання?

АБО

Г) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

15. Б) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям?

АБО

Д) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

16. В) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мислити, пізнавати нове, невідоме, розв'язувати складні завдання?

АБО

Е) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

17. Г) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

АБО

Ж) Чи вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

18. Д) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

АБО

3) Чи вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про вас погано, щоб не бути гіршим за інших?

19. А) Чи вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання?

АБО

Д) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати в майбутньому хорошу професію, хороші матеріальні умови?

20. Б) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям?

АБО

Е) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

21. В) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мислити, пізнавати нове, невідоме, розв'язувати складні завдання?

АБО

Ж) Чи вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

22.Г) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути серед найкращих учнів?

АБО

3) Чи вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про вас погано, щоб не бути гіршим за інших?

23. А) Чи вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання?

АБО

Е) Чи вас більше спонукає до навчання бажання бути грамотною, ерудованою людиною?

24. Б) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям?

АБО

Ж) Чи вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

25.В) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мислити, пізнавати нове, невідоме, розв'язувати складні завдання?

АБО

3) Чи вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про вас погано, щоб не бути гіршим за інших?

26. А) Чи вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання

за невиконані завдання?

АБО

3) Чи вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про вас погано, щоб не бути гіршим за інших?

27. А) Чи вас більше спонукає до навчання бажання уникнути покарання за невиконані завдання?

АБО

Ж) Чи вас більше спонукає до навчання бажання будь-яку роботу виконувати якнайкраще?

28. Б) Чи вас більше спонукає до навчання бажання мати знання, щоб приносити користь людям?

АБО

3) Чи вас більше спонукає до навчання бажання, щоб інші не думали про вас погано, щоб не бути гіршим за інших?

Оцінювання результатів

Відповідь оцінюється в 1 бал. Підсумовують кількість балів за кожним мотивом навчальної діяльності, що і дозволяє виявити мотиви, яким віддають перевагу.

Змістовий критерій

Діагностувальним інструментарієм вияву показників означеного критерію слугують такі методики:

- тестові завдання (на аудіювання та репродукування заданого тексту);
- тестові завдання (на сприймання, осмислення, розуміння тексту).

Діяльнісний критерій

Діагностувальним інструментарієм вияву показників означеного критерію слугують такі методики:

- методика «Визначення активного словникового запасу» (Т.Яценко);
- критерії оцінювання діалогічного та монологічного мовлення учнів.

Додаток В

Конспект уроку з розвитку мовлення у 3 класі на тему:

«Складання розповіді з елементами опису»

Мета. Формувати вміння добирати найбільш влучні прикметники під час опису предмета; розвивати зв'язне мовлення учнів, мислення, спостережливість, уміння порівнювати і зіставляти; розширити знання дітей про калину як рослину – символ України, показати, як оспівував її український народ; виховувати любов до рідного слова, до національних традицій, народної мудрості, до краси і гармонії навколишнього світу, любов до рідного краю.

Обладнання. Таблиця, портрет Т.Г. Шевченка, гілочки з кетягами калини, малюнки та ілюстрації із зображенням калини, грамзаписи пісень про калину («Тече вода з-під явора», «Роде наш красний» або «У полі калина»).

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

1. Звучить запис пісні «У полі калина» у виконанні Ніни Матвієнко.

2. Слово вчителя.

– «Перша квіточка – наша родинонька, друга – рідна сторонька», – так говориться в пісні про калину. Майже в усіх народів є улюблені рослини- символи. У канадців, скажімо, – клен, у росіян – берізка і горобина. А які рослини символізують нашу Україну?

Так, і калина, і верба, і барвінок разом з колосками жита, з вишитими рушниками, з духмяним хлібом – все це символи нашого українською народу. «Без верби і калини нема України», – так говорить народна мудрість.

3. Загадки.

* За хатою у садочку,
у зеленому віночку
та в червоних намистах
стала пава молода.
І збігаються всі діти,
щоб на неї поглядіти.
За намисто кожен смик –
та й укине на язык.
Що це таке? (Калина)

Завдання I (зошит, с. 15). Відгадати загадку і підкреслити слова, які допомогли її відгадати.

III. Оголошення теми і мети уроку.

– На сьогоднішньому уроці ми поговоримо про калину. Ви почуєте, як оспівується ця рослина у віршах, піснях, легендах і переказах,

прислів'ях і приказках. Ми з вами визначимо також ознаки і властивості калини, напишемо розповідь з елементами опису «Калина під моїм вікном».

IV. Калина – символ України.

1. Вступ.

Дівчина-калина.

Я – калина.

Я – краплина твого серця, Україно!

Я – тонесенька стеблина.

Я – дівчинка-українка.

Всіх запрошую на свято.

Учень.

Калинова гілочка під віконечком
манить мене білим цвітом, ніби сонечком.

Я до сонечка долоні простягаю,
до грудей духмяні квіти пригортаю.

Учениця.

Розсіваю понад ставом синім вечором,
щоб рум'янились зорею понад берегом,
щоби кетяги червоні наливалися,
щоб калиною моєю милувалися.

Учень.

Серед поля край села
калинонька зацвіла,
ніби дівчина в віночку
у вишиваній сорочці
русу косу заплела.

Учениця.

Червона калино, чого в лузі гнешся,
чи світла не любиш, до сонця не пнешся?
Чи жаль тобі цвіту на радощі світу,
чи бурі боїшся, чи грому з блакиту?

Дівчина-калина.

Та в гору не пнуса,
бо сили не маю.

Ягідки червоні
додолу схиляю.

2. Пісня «При долині кущ калини».

3. Слово вчителя.

– З давніх-давен наш народ опоетизував цей кущ, оспівав його в піснях. Хто не знає відомої козацької балади часів Хмельниччини «Розлилися круті бережечки», де калина символізує дух боротьби за національну незалежність від шляхетської Польщі?

Калина – це символ нашої України. З нею порівнювали красу української дівчини. Без калини не можна уявити бабусиної хати, маминої пісні, рідної Вітчизни.

4. Легенда про калину.

На Україну напали гурки і татари. Вони вбивали дітей, старих людей, а молодих дівчат забирали у полон. В одному селі дівчина втікала, зачепилася за дерево і впала. Разок червоного намиста розірвався і розсипався. Дівчина загинула в неволі, а на місці розсипаного намиста виросла калина.

5. Прикмети, прислів'я, приказки, пов'язані з калиною.

- * Любуйтеся калиною, поки цвіте, а дитиною, поки росте.
- * У лузі калина з квіточками, немов матуся з діточками.
- * Весною калина білим цвітом квітує, а восени червоні ягоди дарує.
- * Запишалася калина, наче красная дівчина.
- * Калина хвалилася, що з медом солодка.
- * Пишна та красива, мов червона калина.

6. Учні про калину.

1 учень. На нашій планеті росте понад 200 видів калини, а в Україні поширена калина цілолиста.

2 учень. Калина росте в лісі на вологих місцях.

3 учень. Калина – лікарська рослина. Свіжі ягоди з медом вживають при кашлі, серцевих захворюваннях, вона регулює тиск крові. Соком калини навіть вмиваються, щоб обличчя рум'янилось.

4 учень. Калину люблять і люди, і птахи.

5 учень. Ягоди в неї кислі і трохи гіркуваті, але додають сили і бадьорості.

6 учень. Проводжаючи сина в далеку дорогу, мати напувала його калиновим чаєм і давала в дорогу пиріжок з калиною.

7 учень. На честь народження дочки біля хати садили калину.

8 учень. Потрібна була калина і в обрядах, особливо весільних. Коли випікали коровай, його неодмінно прикрашали гілочками калини. Калиновим цвітом чи ягодами оздоблювали гільце молодої.

9 учень. На великі свята поруч з хлібом клали і калину. Про калину складено багато пісень, віршів, оповідань.

10 учень. Дітям, щоб не рвали квітку, говорили: «Не ламайте калину, бо накличете морозу».

7. Т.Г. Шевченко про калину.

Вчитель. Ясна, красна, червона... Скільки прекрасних поетичних образів зустрічається в народних піснях, скільки визначних українських поетів оспівали її у творах! Дуже любив цю рослину і наш поет Т.Г. Шевченко.

1 учень.

Защобече соловейко
в лузі на калині,
заспіває козаченько,
ходя по долині.

2 учень.

Три явори посадила
сестра при долині.
А дівчина заручена –
червону калину.

3 учень.

Найдеш у гаї тую калину
та й пригорнись,
бо я любила, моя дитино,
її колись.

4 учень.

Тече вода з-під явора
яром на долину,
пишається над водою
червона калина.

8. Хоровод «Посадили ми калину» (або «Подольночка»).

Посадили ми калину
біля двору.

Рости, наша калинонько,
вгору, вгору.

Міцній, наша калинонько,
розростайся.

Навесні біленьким цвітом
заквітчайся.

Влітку будемо калину
поливати.

Будем разом із квітучою
зростати.

Восени ми всі одягнем урочисто
із достиглих ягідок
намисто.

9. Підсумок учителя.

– Калина – це лісовий кущ. Росте вона переважно на вологому ґрунті, поблизу річок і лісових струмків, в гаях, дібровах, на схилах, узліссі, на лісових галявинах. Красива калина в усі пори року. Пізньою весною, коли сонце щедро дарує тепло, калина вбирається у білі «букетики» з квітів. Придивіться до них. Зовні у букетику квітки великі, зібрані у віночок, а всередині – дрібненькі, непоказні. Цікаво, що великі квіти не дають плодів, а з маленьких восени дозрівають ягоди калини. Проте і великі квіти розцвітають марно – своєю красою вони

приваблюють комах. Побачить їх бджола чи джміль і прилетить, щоб напнися солодкого соку, переповзає з квітки на квітку, переносить пилок. А для квіток це корисно – більше буде плодів. Влітку починають дозрівати дуже гарні яскраво-червоні блискучі плоди, наче жменями розкидані серед розкішного зеленого листя. До пізньої осені і навіть взимку, коли вже випадає сніг, висять вони на гілках, прикрашаючи ліс. Її ягодами ласують мешканці лісу.

Здавна існує гарний звичай: біля щойно зведених осель, на примітному місці, в першу чергу садили калину.

– Діти, а у кого з вас вдома росте калина? Хто її посадив і доглядає? Що ви думаєте, коли дивитесь на калину?

V. Складання розповіді з елементами опису «Калина під моїм вікном».

1. Слово вчителя.

– Помилуймося калиною, діти. Яка вона – наша калинонька? Які гарні слова ви можете про неї сказати?

2. Завдання 2 (зошит, с. 15).

Червоні, соковиті, круглі, терпкі – ягоди.

Темно-зелене, смарагдове, багряне – листя.

Важкі, розкішні червоні – грона.

Духмяні, запашині, сніжно-білі – квіти.

3. Завдання 3 (зошит, с. 15).

Калина – красуня; чарівний кущик; як дівчина-чарівниця; як наречена у віночку, наче дівчина у білій хустині.

4. Завдання 4 (зошит, с. 16).

Дати відповіді на запитання.

– Що ти знаєш про калину? (*Невисокий, але тишиний кущ. Це лікарська рослина. Любить вологі місця, може рости у лісі, лузі, біля хати. Про неї складено багато віршів, пісень, приказок, прислів'їв. З нею пов'язано багато легенд, народних вірувань, обрядів.*)

– Яке в неї галуззя? (*Тонке, зелене, розгалужене, розвішене.*)

– Які листки? (*Темно-зелені, округлені, сірувато-зелені, знизу опушені, смарагдові шати.*)

– Який цвіт? (*Білий, зібраний в суцвіття, біле мереживо, запашиний, квіточка, ніби дівчина в білій хустині, духмяний, сніжно-білий.*)

– Які ягоди? (*Кислувато-терпкий смак, важкі соковиті кетяги, наче налиті кров'ю, цілющий сік, палахкотять, мов ліхтарики, червоні, соковиті круглі плоди, рум'яні, яскраво-червоні.*)

– Чим подобається тобі ця рослина? (*Лікувальними властивостями, красою.*)

5. Порівняння двох текстів (наукового і художнього стилю).

Калина звичайна

Належить до родини жимолостевих. Це високий, з сильно розвиненим галуззям, кущ. Пагони вкриті сірою корою з повздовжніми

тріщинами. Листя трилопатево, темно-зелене, округлене або зворотно-яйцевидне, знизу опушене, сірувато-зелене. Квіти білі, зібрані в плескати зонтикоподібні суцвіття. Червоні, соковиті круглі плоди дозрівають восени.

Калина

Стоїть край дороги калина. І хто йде, той милується нею. Гарна вона у будь-яку пору року. Навесні вбирається калина у смарагдові шати листя, біле мереживо квіток. Духмяні, запашні, сніжно-білі, милують вони око невимовною красою. Згодом з'являться на місці ніжних суцвіть важкі кетяги, наливатимуться терпким соком, рум'янітимуть.

А прийде осінь – не мине й калини, прибереже для неї найчарівніші барви. І стоїть уже чепуруха у новому вбранні. Яскраво-червоні кетяги ховаються у плетиво багряно-золотого листя, немов соромляться своєї краси. Навіть зима не наслідиться зірвати це чудове намисто, обережно притрусить його пухнастим сніжком, і стане воно смачним і цілющим.

Так і стоїть калина, гостинно пригощає ягідками пташок і перехожих. А навесні знову забуває ніжним цвітом, пригадуючи зимові сни.

– Яка різниця в описах калини?

– Який з них художній (II), а який – діловий (науковий) (I)? Доведіть.

– Чи можна в першому тексті вжити слова з переносним значенням?

– Яку роль відіграють вони у другому тексті?

6. Складання розповіді з елементами опису на тему «Калина під моїм вікном» за поданим планом (завдання 5, зошит, с. 16).

План

1) Де росте калина?

2) Яка калина на вигляд?

3) Кого приваблює куц калини навесні, восени?

4) Яку користь приносить вона людям?

5) Як народ величає калину?

7. Орфографічна підготовка.

а) Для учнів із високим рівнем знань – план.

б) Для учнів із середнім рівнем знань – план і робочі матеріали.

Невисокий, але тишій куц.

Вологі місця, у лісі, у лузі, біля хати під вікном.

Запашний цвіт, наче дівчина в білій хустині.

Важкі соковиті кетяги, кислувато-терпкий смак, наче налиті кров'ю, цілющий сік, палахкотять, мов ліхтарики.

З давніх-давен, краса, лікувальні властивості.

в) Для слабших учнів – картки з деформованими реченнями.

1) *Невисокий, калина, куц, але, тишій.*

2) *Любить, вологих, у, рості, місцях.*

3) *Зацвітає, вона, цвітом, білим, навесні, пишним.*

4) *Червоніють, восени, важкі, грона, калини, соком, наливаються.*

5) *Шанують, здавна, і, красу, її, лікувальні, властивості, за, люди.*

8. *Письмова робота.*

Орієнтовний зразок твору.

Калина під моїм вікном

Калина – це невисокий, але пишний куш. Росте на вологих місцях у лісі, в лузі. Посадили і ми калину біля своєї хати.

Навесні зацвітає вона запашним білим цвітом. Кожна квіточка, ніби дівчина в білій хустині.

Восени важкі грона калини червоніють. Ягоди наливаються цілющим соком.

Взимку куш калини особливо гарний. Кругом біліє сніг, а червоні кетяги палахкотять, мов ліхтарики.

Калину здавна шанують і люблять люди за її красу і лікувальні властивості.

9. *Перевірка і аналіз написаного.*

VI. *Підсумок уроку.*

– Ось така наша супутниця вічна – корисна і символічна, пісенна у кожній квітці, ім'я якої – калина.

Калина втілює красиве і корисне.

Щоб росла у вас червона калина, будьте самі гарні не лише зовнішністю, а й внутрішньо, будьте щедрими на добро, бережіть його у своїй душі.

Посадіть куш калини і біля своїх домівок. Хай він прикрасить ваш дім, хай у ньому зів'є гніздо соловейко і співає вам. Ніжними струнами душі своєї доторкніться до рідної історії, українських традицій, до народних і чистих джерел мудрості.

Є дерева високі, гарні, з солодкими й соковитими плодами. Калина ж терпка й гіркувата: небагато наїдку з неї. Та чи хоч одне з них має бодай соту частину її популярності?

Хай ваші душі не заростають ряскою байдужості, бо такий вам батьківський наказ, клич рідної землі, тож будьте гідними цього.